

УДК 327.15

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.10>**І. Г. Івасюк**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри юриспруденції
Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0009-0005-4303-9487>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Наукова стаття присвячена аналізу та загальній характеристиці міжнародних стандартів, спрямованих на вдосконалення державної політики у сфері національної безпеки. Вона досліджує різні аспекти міжнародних нормативних актів та рекомендацій, що стосуються планування, реалізації та моніторингу політики безпеки на національному рівні.

Зокрема, в статті проаналізовано вплив міжнародних стандартів на формування стратегій національної безпеки, а також їхню роль у координації зусиль різних державних структур та міжнародних партнерів. Особлива увага приділяється використанню міжнародних стандартів як інструменту для підвищення ефективності державної політики, адаптації до нових викликів та загроз, таких як кібербезпека, тероризм, збройний конфлікт тощо. Крім того, висвітлено практичні аспекти впровадження міжнародних стандартів національними урядами та органами влади, а також можливі перешкоди та виклики, з якими вони можуть стикатися.

У статті досліджено стратегії державної політики у сфері національної безпеки, які були прийняті у країнах, таких як США, Німеччині, Франції та Великій Британії. Автор розглянув спрямованість, ефективність та вплив на загальний стан національної безпеки цих країн. Висвітлено роль міжнародних стандартів у формуванні та реалізації політики безпеки на національному рівні та їхній вплив на координацію зусиль різних державних та міжнародних органів. Акцентується увага на значенні адаптації міжнародних стандартів до конкретних умов та потреб кожної країни для забезпечення її національної безпеки.

З'ясовано, що концепції національної безпеки, які використовуються в США та Європі, включають у себе поняття державної безпеки. Це обумовлено тим, що в їхній правовій системі існує принцип тотожності нації (народу) та держави. Отже, національна безпека не обмежується лише безпекою окремих націй, що проживають на території країни. Вона охоплює комплекс умов, які гарантують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства та всіх громадян даної держави.

Загальний висновок статті спрямований на підкреслення важливості співробітництва та взаємодії між державами та міжнародними організаціями у процесі формування та реалізації політики національної безпеки відповідно до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану.

Ключові слова: міжнародні стандарти, національна безпека, державна політика, концепції національної безпеки.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, специфіка забезпечення національної безпеки визначається унікальними аспектами розвитку кожної окремої держави, які впливають з її історії та сучасних умов. Кожна країна має власний контекст та досвід у цій сфері. Аналіз підходів до концепції національної безпеки

підтверджує постійні зміни та історичну динаміку у формуванні та реалізації державної політики щодо безпеки та порядку, включаючи політичний контекст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти міжнародних стандартів державної політики у сфері забезпечення державної політики

у сфері національної безпеки досліджувалися такими науковцями, як В. Авер'янов, В. Андрійчук, Н. Армаш, О. Бандурка, Т. Васильців, Д. Венцковський, Д. Гордієнко, Г. Гутман, О. Давидюк, Р. Дацький, В. Дергачова, П. Дмитрук, С. Домбровська, Т. Кравченко, В. Куценко, В. Ліпкан, О. Мельниченко, В. Мунтіян, В. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пірожков, І. Руснак, В. Серебряков, О. Симоньова, Г. Ситник, С. Смирнов, О. Снігова, В. Стрельцов, О. Судаков та інші.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі міжнародних стандартів, що стосуються вдосконалення державної політики в сфері національної безпеки. Вона спрямована на розкриття норм, принципів та практик, які рекомендуються міжнародними організаціями та спільнотами для ефективного забезпечення безпеки країн.

Виклад основного матеріалу.

У зв'язку зі змінами в сучасній геополітичній обстановці та зміненним характером загроз для національних інтересів України, перегляд доктринальних положень у галузі національної безпеки стає необхідним. Реорганізація зовнішньополітичних пріоритетів і роль різних інструментів безпеки є об'єктивними підставами для цього. Перші зарубіжні концепції національної безпеки виникли після завершення Другої світової війни, коли багато країн прагнули стандартизувати свої національні інтереси і забезпечити їх захист за допомогою політичних, економічних, правових та організаційних засобів [8].

Так, зовнішня політика США спрямована на забезпечення військової переваги як ключового елемента гарантування національних інтересів; проте, важливо розуміти, що національна безпека США не обов'язково зводиться до військової безпеки. Цей факт свідчить про еволюцію поглядів США щодо ідеалів демократії, де особистість, суспільство і держава розглядаються не лише як об'єкти, але й як суб'єкти безпеки. Хоча стратегія та національна безпека безперечно мають елемент мистецтва, вони також ґрунтуються на наукових принципах [1, с. 50–53; 2, с. 87–88].

Стратегія національної безпеки формується на основі оцінки національних

цінностей у контексті міжнародної обстановки. Зокрема, цінності, що мають важливе значення для США, визначають економічні, правові, філософські та етичні принципи, які лежать в основі забезпечення подальшого розвитку системи.

Національні інтереси для США включають забезпечення економічного процвітання, пропаганду цінностей, таких як свобода торгівлі та демократія, а також створення сприятливого світового порядку, спрямованого на стабілізацію та демократизацію режимів [1, с. 50–53; 2, с. 87–88].

Стратегічний аналіз включає оцінку внутрішніх та зовнішніх умов для визначення сил і тенденцій, що впливають на національні інтереси, а також для виявлення загроз і можливостей у сфері національної безпеки. Важливо уникати залежності національних інтересів від будь-якої конкретної загрози.

Національна політика США визначає загальний курс дій і встановлює завдання на державному рівні для захисту національних інтересів. Вона відображається у різних документах, промовах, політичних заявах та інших виступах державних чиновників від імені уряду. Президент, державний секретар і міністр оборони відіграють ключову роль у формуванні державної політики в сфері національної безпеки та охорони громадського порядку у США. Стратегія національної безпеки США базується на основах державної політики у цій сфері [1, с. 50–53; 2, с. 87–88].

Досвід, набутий США, застосовується провідними країнами світу під час формування власних систем захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз. Цей досвід має актуальне значення на сучасному етапі розвитку суспільних відносин у цій області. Використання американського досвіду у функціонуванні державної політики у сфері національної безпеки також є важливим для нашої держави, особливо в умовах воєнного конфлікту Росії проти України.

Важливо зазначити, що концепції національної безпеки, які використовуються в США та Європі, включають у себе поняття державної безпеки. Це обумовлено тим, що в їхній правовій системі існує прин-

цип тотожності нації (народу) та держави. Отже, національна безпека не обмежується лише безпекою окремих націй, що проживають на території країни. Вона охоплює комплекс умов, які гарантують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства та всіх громадян даної держави.

Загалом у багатьох країнах після Другої світової війни розпочалося створення системи управління у сфері національної безпеки, яка в наш час має вже свою досконалу форму. Наприклад, у Німеччині існує 129 спеціальних державних органів, що забезпечують національну безпеку. Ці органи включають в себе судові установи, служби безпеки, а також інші адміністративні органи, які організують роботу розвідки і контррозвідки. Взаємодія між ними здійснюється через складну систему координації, що дозволяє ефективно використовувати ці структури для забезпечення національної безпеки [3, с. 105–106].

Зміст і форма державної політики у сфері національної безпеки Німеччини визначені в офіційних документах уряду. Ці документи містять теоретичні концепції і політичні вказівки щодо загальної стратегії дій для забезпечення національної безпеки.

Ця стратегія відображається через офіційні заяви влади, директиви правоохоронних органів та спецслужб Німеччини, законодавчі акти бундестагу, рішення конституційного суду, а також нормативні документи розвідки. Вони чітко встановлюють, що міжнародний тероризм становить основну загрозу для демократичного порядку у ФРН. Особлива увага зосереджена на контролі формування національних соціальних груп, особливо з представників арабських країн [4, с. 47].

Іншим офіційним завданням системи безпеки у ФРН є збереження її єдності та внутрішнього спокою, захист конституційного порядку, запобігання загрозам для демократичного правового устрою, і запобігання діяльності антиконституційних груп. Цілями є забезпечення стійкості та стабільності в демократичній системі ФРН. Система також спрямована на боротьбу з зовнішньополітичними загрозами, перш

за все, авторитарними режимами інших країн. Система безпеки ФРН також включає в себе завдання: запобігання терористичним актам на території ФРН та за її межами, особливо в ЄС та НАТО; протидія іноземним спецслужбам і їх незаконній діяльності; захист технологічних, економічних та науково-технічних досягнень ФРН та країн НАТО; утруднення діяльності іноземних компаній та установ з країн, які не є членами НАТО, але діють на території ФРН і можуть завдати шкоду її інтересам; збереження конфіденційності зовнішньополітичних планів та дій ФРН та інших країн НАТО [5, с. 89].

Оцінюючи діяльність щодо забезпечення режиму безпеки у ФРН, важливо враховувати, що вплив на цю діяльність справляють різні суперечності в політичних поглядах між ФРН та іншими країнами-членами Європейського Союзу. Забезпечення режиму безпеки у Німеччині передбачає систематичне та згуртоване використання різних видів державної діяльності: судової, адміністративно-правової, кримінально-правової, контррозвідувальної та кримінального розшуку. Ці види діяльності утворюють систему забезпечення режиму безпеки у ФРН. До цієї системи входить політико-організаційна робота вищих урядових органів федерації, яка відповідає за розробку стратегічних директив у сфері забезпечення внутрішньої й зовнішньої безпеки, управління державними органами, що здійснюють цю діяльність, та координацію їхньої роботи.

Також значною мірою активна є адміністративно-правова діяльність органів сфери адміністративно-політичного управління, яка полягає у встановленні правових режимів з метою забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки, таких як режим охорони секретів чи режим перебування іноземців у ФРН.

Загалом, режим безпеки у Німеччині – це комплекс, встановлених німецьким законодавством правил, які мають на меті забезпечення стабільності політичної системи, захисту соціально-економічних основ у межах її території, забезпечення військової потужності та створення необхідних умов для реалізації основних цілей внутрішньої та зовнішньої політики країни.

Такий спосіб діяльності держави забезпечується за допомогою різних засобів, включаючи вживання державного примусу. Державна політика у сфері національної безпеки ФРН передбачає використання правових інструментів для боротьби з внутрішніми та зовнішніми загрозами держави шляхом прийняття різних правових актів (федеральних і регіональних законів, а також нормативних актів державних відомств). Режим безпеки ФРН також використовується для створення законної основи для застосування примусових заходів правоохоронними органами та спецслужбами ФРН, які несуть основну відповідальність за забезпечення національної безпеки. У сфері режиму безпеки часто відбувається обмеження окремих демократичних інститутів, що є характерним для розвитку сучасної демократичної держави та її правової системи. Німецькі політики, як правило, не визнають існування такого процесу, але, в разі потреби в обґрунтуванні прийняття певних правових норм для зміцнення контррозвідувального режиму, часто посиляються на «особливі» інтереси держави в цій сфері та «необхідність» відступу від окремих демократичних інститутів. Прикладом таких обмежень може бути введення правил перевезення вантажів і пасажирів повітряним транспортом.

Таким чином, учасниками, які забезпечують діяльність режиму безпеки ФРН, є державні структури, такі як прикордонна охорона, митниця, служби, що забезпечують захист конституції, поліція, агентства з обліку населення та інші. Крім того, до них також відносяться певні недержавні організації, такі як служби безпеки приватних компаній і охоронні структури, які мають на меті забезпечення безпеки на окремих об'єктах. У разі необхідності ці структури можуть мати повноваження змусити інші організації та окремих осіб дотримуватися вимог режиму безпеки як складової частини контррозвідувального режиму. Одним із основних аспектів режиму безпеки ФРН є боротьба з тероризмом.

Слід розглянути державну політику Франції у сфері забезпечення національної безпеки. У цій країні існує документ,

відомий як «Біла книга з питань оборони і національної безпеки», що містить ключові стратегічні принципи у цій сфері [6].

Французький захист означає пряме забезпечення безпеки населення території Франції шляхом використання військових та поліцейських методів, а також здатність суспільства до відновлення та продовження життєдіяльності в попередньому режимі після сильної кризи. Ключове значення в цьому випадку має розробка та впровадження дієвих систем для спостереження, забезпечення зв'язку та комунікацій, що охоплюють різноманітні засоби, включаючи ті, що здійснюються на землі, у воді, у повітрі та в космосі. Реалізація цієї функції також покладається на військові структури; служби, що забезпечують внутрішню безпеку держави; систему цивільного захисту [6].

Події останніх років викликали зміни в Білій книзі. У зв'язку із членством у НАТО Франція бере активну участь у функціонуванні структур НАТО, що вимагає перегляду підходів до національної оборони; проводить військові операції за межами Європи; фінансова криза та політика бюджетної економії вимагає забезпечити оптимальне використання ресурсів для забезпечення безпеки країни.

З огляду на вищенаведене, варто зазначити, що підходи до забезпечення національної безпеки в США та Європі включають в себе поняття державної безпеки, оскільки в цих правових системах існує принцип тотожності між нацією та державою. Таким чином, національна безпека не обмежується лише безпекою окремої нації, яка проживає на території країни, а представляє собою сукупність умов, які гарантують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства та всіх громадян цієї держави.

Важливо вивчити досвід державної політики у сфері національної безпеки, що існує у Великобританії. Там, у березні 2008 року, була прийнята стратегія національної безпеки під назвою «Безпека у взаємозалежному світі». Цей документ став першим у своєму роді в історії Великобританії, де намагалися чітко сформулювати основні мети та завдання щодо захисту національної безпеки.

Важливо підкреслити, що сучасний тероризм відрізняється новими методами і формами, оскільки використовується терор зі смертниками, великою кількістю жертв, застосуванням зброї масового знищення, електронними атаками та іншими прийомами. Розслідування терористичних актів у Великобританії дозволило виявити широкий міжнародний зв'язок. Нині Великобританія та увесь світ стикаються з новою загрозою: існуванням широкої мережі взаємопов'язаних груп, які ділять спільну ідеологію, але не мають централізованого керівництва. Рівень організованості та професійної підготовки членів цих груп може значно варіюватись. Проте вони взаємодіють, здійснюючи терористичні акти: обмінюються інформацією та поширюють загальну ідеологію. Такий спільний зв'язок між терористичними групами раніше був малоймовірним.

Ще однією важливою складовою у сфері забезпечення національної безпеки є поширення зброї масового знищення. Політика передбачає необхідність контролювати додержання режиму нерозповсюдження зброї масового знищення, запобігаючи доступу терористичних груп до технологій виробництва і засобів доставки.

Більше того, важливо зазначити наявність транснаціональної організованої злочинності. Сучасні методи торгівлі та перевезення товарів створюють умови для виникнення нових форм злочинної діяльності. В деяких частинах світу ця активність фактично заміщує механізми управління, що знаходяться під контролем держави. Для Великобританії організована злочинність стає справжньою і надзвичайно актуальною загрозою.

Нестабільна ситуація у світі, військові протистояння та вразливість держави через військові конфлікти між країнами та внутрішніми суперечностями тривають й донині. Зусилля щодо запобігання конфліктам не завжди приносять результати. Війна призводить до гуманітарних криз і негативно впливає на безпеку не лише в самому регіоні, а й далеко за його межами [7, с. 142–143].

Стратегія Великобританії визначає фактори, які, хоча не є безпосередніми загрозами національній безпеці, але за певних

обставин можуть сприяти нестабільності та конфліктам. Серед цих факторів – недостатня ефективність міжнародних механізмів; зміна клімату; конкуренція за доступ до енергоресурсів і сировини; рівень бідності; соціальна нерівність; і процес глобалізації, де ризики і виклики взаємопов'язані та взаємозалежні.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що міжнародні стандарти державної політики у сфері національної безпеки включають наступні елементи:

1) принципи ООН, які встановлюють загальноприйняті принципи та цінності, що мають враховуватися в національній політиці забезпечення національної безпеки, такі як принципи суверенітету, територіальної невідчужуваності та мирного врегулювання спорів;

2) стандарти НАТО, які встановлюють вимоги до оборонних стратегій, обміну інформацією та співпраці між членами Альянсу з метою забезпечення колективної безпеки;

3) договори у сфері безпеки, в тому числі міжнародні договори, такі як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, який встановлює міжнародні зобов'язання та стандарти щодо контролю над озброєннями та нерозповсюдженням ядерної зброї;

4) стандарти Європейського Союзу, які розроблені для безпеки і співпраці між державами-членами в різних сферах, таких як міграція, тероризм і кібербезпека;

5) міжнародні конвенції, що встановлюють стандарти та принципи, яких слід дотримуватися у сфері національної безпеки, такі як Конвенція про заборону хімічної зброї та Конвенція про права людини.

Висновки та перспективи. Отже, після аналізу концепцій національної безпеки та їх особливостей інших країн стає очевидним, що, по-перше, у зарубіжних підходах останнім часом відзначається значна увага до внутрішніх проблем, включаючи екологічні аспекти, а також запобігання та реагування на наслідки техногенних та природних катастроф глобального масштабу. По-друге, у сучасних умовах зовнішньої політики провідних

країн відзначається акцентування на зміцненні військових можливостей як одного зі засобів захисту національних інтересів.

Таким чином, вважаємо, що є необхідність аналізу та використання міжнародного досвіду у забезпеченні державної політики національної безпеки, з урахуванням їхніх специфічних умов та нових викликів. Метою є розробка та впровадження ефективних заходів, спрямованих на реальне вирішення основних проблем забезпечення національної безпеки нашої країни, особливо під час збройного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Список використаної літератури:

1. Бартенев В. И. «Стратегія національної безпеки США» 2015 року: від всеосяжного до селективного залучення та стримування. Шляхи до миру та безпеки 2015. № 1 (48). С. 48–66.
2. Журбей О. В. Стратегія національної безпеки США у 90-ті р.р. ХХ ст. Ойкумена. Регіонаознавчі дослідження. 2015. № 2 (33). С. 75–108.
3. Доронін І. М. Трансформації національної безпеки в інформаційну епоху: загальна доктрина та її правова складова. Інформація і право. 2018. № 1. С. 104–111.
4. Беззубов Д. О. Проблеми теорії публічного адміністрування в сфері забезпечення національної безпеки. Наукові записки [Центрально українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право. 2018. Вип. 5. С. 45–49.
5. Ліпінський В. В. Застосування стандартів НАТО при створенні систем захисту інформації в сфері національної безпеки. Телекомунікаційні та інформаційні технології. 2018. № 3. С. 88–93.
6. Про що говорить «Біла книжка» Франції? URL: http://www.worldandwe.com/ru/page/o_chem_govorit_belaya_kniga_francii.html.
7. Коломієць О. В. Концепція національної безпеки Великобританії «в епоху невідомості». Панорама політологічних студій. 2012. Вип. 8. С. 142–147.
8. Беляєв В. П., Чапчиков С. Ю. Національна безпека: доктринальні підходи до визначення поняття. Наука і освіта, господарство і економіка; підприємництво; право і управління. 2017. № 3. URL : <http://azbook.net/book/508-politologiya-bazovyj-ku>

Ivasiuk I. International standards for improving state policy in the field of national security

The scientific article is devoted to the analysis and general characteristics of international standards aimed at improving state policy in the field of national security. It examines various aspects of international regulations and recommendations related to the planning, implementation and monitoring of security policies at the national level.

In particular, the article analyzes the influence of international standards on the formation of national security strategies, as well as their role in coordinating the efforts of various state structures and international partners. Special attention is paid to the use of international standards as a tool for improving the effectiveness of state policy, adapting to new challenges and threats, such as cyber security, terrorism, armed conflict, etc. In addition, the article highlights the practical aspects of the implementation of international standards by national governments and authorities, as well as the possible obstacles and challenges they may face.

The article examines the strategies of state policy in the field of national security, which have been adopted in countries such as the USA, Germany, France and Great Britain. The author considered the orientation, effectiveness and impact on the general state of national security of these countries. The role of international standards in the formation and implementation of security policy at the national level and their influence on the coordination of efforts of various state and international bodies are highlighted. Emphasis is placed on the importance of adapting international standards to the specific conditions and needs of each country to ensure its national security

It has been established that the concepts of national security used in the USA and Europe include the concept of state security. This is due to the fact that in their legal system there is a principle of identity of the nation (people) and the state. Therefore, national security is not limited to the security of individual nations living on the territory of the country. It covers a

complex of conditions that guarantee sovereignty, protection of strategic interests and full development of society and all citizens of this state.

The general conclusion of the article is aimed at emphasizing the importance of cooperation and interaction between states and international organizations in the process of forming and implementing national security policy in accordance with international standards under martial law.

Key words: *international standards, national security, state policy, concepts of national security.*